

אלו - כפי שהורה לשואל, שלא להקל בזה - ובחלק מן המקומות שהיו נכנסים אליהם אסר הרדב"ז בודאי להכנס אליהם, כי לגביהם אין שום ספק שאפשר לסמוך עליו (עי' שם בסוף התשובה)⁴. כי ישראל מטבעם נמשכים אל הקדושה, וקשה להם שלא להתקרב אליה, גם כשיש סכנה בדבר - סכנת מיתה בעולם הזה, או סכנת מיתה וקרת בעולם הבא.

המשיכה של ישראל אל הקדושה למרות הסכנה - מורשה מיעקב אבינו

אותו רצון עז של ישראל להתקרב אל הקדושה, גם כשיש סכנה בדבר - מורשה היא לנו מיעקב אבינו, כפי שרואים בפרשת תולדות: מיד אחרי שמבקש עשו מיעקב, "הֲלֵעִיטֵנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה" (בראשית כה, ל), אומר יעקב לעשו: "מִכֶּרֶה כִּיֹּם אֶת בְּכֹרְתְךָ לִי" (שם, לא). למה זקוק יעקב לבכורה? מה אכפת לו שנולד כמה דקות אחרי עשו? - מפני שעד שלא הוקם המשכן, היתה עבודת הקרבנות נעשית ע"י הבכורות (זבחים קטו, ב). וכיון שעשו הרשע לא מתאים להיות כהן לה', מבקש יעקב מעשו למכור לו את הבכורה, כדי שיעקב יהיה הכהן, והוא יקריב את הקרבנות.

שואל עֲשׂוֹ: "מה טיבה של עבודה זו?" (רש"י בראשית כה, לב) מה אני עלול להפסיד כאן? מסביר לו יעקב: "כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה, כאותה ששנינו: 'אֵלֹהֵי הַשָּׁמַיִם שְׁבִמֶתָהּ, שְׁתִּיִּי יִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ' (סנה' פג, א). אמר עֲשׂוֹ: אני הולך למות על ידה! אם כן מה תפץ לי בה?" (רש"י בראשית שם) - אינני רוצה להתחייב מיתה, ח"ו! יותר טוב שאוותר על הבכורה, ותהיה אתה הבכור. מה יש? כל כך קשה להמנע משתיית יין לפני שהולכים לעבוד? וכל כך קשה להסתפר? - כן! לעשו זה קשה! הוא לא יכול בלי יין, וגם מפריעת ראש קשה לו מאד להזהר. אי אפשר לוותר על תספורת בזהמית!... הוא מעדיף לְיָתֵר על הבכורה ועל עבודת הקרבנות, מאשר לְיָתֵר על יין ועל שער ארוך.

לעומת זאת, יעקב, גם הוא יודע שהעבודה מסוכנת, וכמה אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה. הוא ודאי לא רוצה להיכשל בעוון שיש בו מיתה בידי שמים ח"ו. ואעפ"כ הוא קונה את הבכורה, כי הוא שואף לקדושה. הרי סוף סוף אפשר להנצל מן הסכנות שבעבודה, ע"י שנוהרים בכל פרטיה ודקדוקיה. ביום שאָרְצָה לעבוד, לא אשתה יין. ואם אסור לגדל שערות - נלך לַסֵּפֶר. מה נורא כל כך? ... העיקר שאוכל להתקרב לקב"ה כמה שיותר.

עשו לא רוצה להתקרב לקב"ה. הוא לא שואף לזה. הוא לא רק "נאלץ" לְיָתֵר על הבכורה בגלל הפחד להכשל ב"אזהרות ועונשין ומיתות תלויין בה", אלא התורה מעידה ש"נִיָּבָז עֲשׂוֹ אֶת הַבְּכֹרָה" (בראשית כה, לד). הוא בז לעבודת הקרבנות, ולא אכפת לו ממנה. חז"ל מוסרים לנו, שאחרי מכירת הבכורה, קרא עשו לחבריו ואמר להם: 'תראו את הטפש הזה, שבזבז את ממונו בלי לקבל שום תמורה ממשי' (ב"ר סג, יד). במקום להבין שיעקב הוא זה שעשה את "עסקת חייו", קנה את הבכורה במחיר אפסי, בעד נזיד עדשים⁵, חושב עשו שהוא זה שעשה את

אותו הדור כולם יודעים מִזֶּה העונג הנפלא [להדבק בשכינה], ואם כן אין איש ממנו בטוח בחייו" (העמק דבר' שם, כח). כל כך הקודש מושך אותם, עד שאין בכחם להתגבר על המשיכה הזו. לכן הם אומרים, "הֵאֵם תִּמְנְנוּ לְגֹעַ"!

בני ישראל נמשכים אל הקדושה במתן תורה

משיכה חזקה של ישראל אל הקדושה עד כדי סיכון הנפש רואים גם במתן תורה. שלשה ימים לפני המעמד הנשגב, אומר הקב"ה למשה: "וְהִגַּבְלֹתָ אֶת הָעָם סָבִיב לְאֹמֶר, הִשְׁמְרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וְנִגַּע בְּקִצְהוּ, כֹּל הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוֹמָת" (שמות יט, יב). אחר כך, ביום מתן תורה עצמו, אחרי שמשה מגביל את העם שלא לעלות אל הר סיני, ואומר לה': "לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל הַר סִינִי, כִּי אֲתָה הִעֲדָתָה בְּנוֹ לְאֹמֶר הִגַּבְלֹתָ אֶת הָהָר וְקִדְשָׁתוֹ" (שם, כג), אומר לו הקב"ה: "לֹךְ יֵרָד" (שם, כד) "וְהָעֵד בָּהֶם שְׁנִית. שִׁמְזִרְוּ אֶת הָאָדָם קוֹדֵם מַעֲשֶׂה, וְחִזְרִין וּמִזְרִין אוֹתוֹ בַּשַּׁעַת מַעֲשֶׂה" (רש"י שם). כי כמה שהגבלת אותם והזהרת אותם, יש עדין חשש גדול, "פֶּן יִהְיֶה אֵל ה' לְרֹאשׁ וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב" (שם, כא). כשיראו את הקדושה הנוראה, וישמעו את קול השופר וכל הדברים הנפלאים, הם לא יוכלו להתאפק. כל כך הם רוצים להתקרב לקדושה, שצריך עוד פעם להזהיר אותם בשעת מעשה, שלא יעלו להר סיני ולא ימותו.

את אומות העולם לא היה צריך להגביל שלא לעלות אל הר סיני. אי אפשר אפילו לקרב אותם אל הר סיני. הקב"ה חזר על כל אומות העולם, הציג להם לקבל את התורה, ואף אחד לא חפץ בה. הם שואלים את הקב"ה "מה כתוב בה", וכשהקב"ה אומר להם שבתורה כתוב "לא תגנוב", הם מחליטים שזה לא בשבילם. "לא תגנוב"? - חומרה גדולה מדי! אי אפשר לקבל את החומרה הזאת. "לא תרצח"? - זה בכלל אי אפשר. ג'יהאד זו הרי מצוה. אי אפשר לקבל את התורה (ילק"ש דברים רמז תתקנא. ועי' רש"י דברים לג, ב). ממילא, את אומות העולם לא צריך להגביל שלא לעלות אל הר סיני. הם מעצמם כבר לא יבואו. אבל ישראל - מוכרחים להגיע אל הקודש. הם רוצים את הקדושה. וישראל להכנס. מפני שהגויים מטבעם בורחים מהקדושה, וישראל מטבעם נמשכים אל הקדושה. כי הקודש נמשך אל הקודש, ולכן ישראל הקדושים נמשכים אל התורה. "מִשְׁכְּנִי, אֶתְרִיךָ נְרוּצָה" (שה"ש א, ד). אתה רק מושך קצת, וכבר אנו רצים. איננו "נסחבים", אלא רצים אל הקדושה.

לכן, גם כשמזהירים את ישראל ואומרים להם: "כֹּל הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוֹמָת", וגם כשיש "קִלְת וּבְרָקִים וְעָנָן כֶּבֶד עַל הָהָר" (שמות יט, טז), הם לא נרתעים מלהתקרב אל ה'. עז רצונם להתקרב אל הקדושה, גם כשהדבר כרוך בסכנת נפשות. ממילא, צריך להזהיר אותם פעם נוספת, שלא יתקרבו אל הקודש. גם לדורות זה גם כך. הרדב"ז דן על מנהג שהיה בדורו, שהיו אנשים שהיו עולים למקומות מסוימים בהר הבית, והרדב"ז מנסה להסביר את המנהג בכך, שסמכו על כמה ספקות שיש בענין זה [לגבי אותם מקומות מסוימים בהר הבית], ו"תלו הדבר להקל, מרוב חשקתם לחזות בַּקִּדְשׁ" (עי' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצ"א). [אע"פ שלדעת הרדב"ז אין ראוי להקל בספקות

שלו, כאילו ח"ו היה חסר למשה משהו באהבת ה', אלא על אופן הביטוי של מידה זו. היה צריך לתת יותר ביטוי גם למידת האהבה והרצון להתקרב לה', ולא רק למידת היראה (שאותה ביטא ע"י הסתרת פניו)¹⁰. כמובן, איננו יכולים לדבר על משה רבינו. אנחנו רק מצטטים כאן את מה שאמר עליו חז"ל.

חפצים בתורה - למרות הסיכונים!

אנו עומדים לקבל את התורה. השאיפה שלנו היא לגדול בתורה, לעלות ולהיות מגדולי הדור. זה מצד האהבה. לעומת זאת, מצד היראה, צריך לפחד. לפחד לפסוק. לא להיות בבחינת "גם לבו בהוראה" (אבות פ"ד מ"ז). צריך למצוא את האיזון המתאים. יצר הרע יכול לבוא ולומר לאדם: "לא צריך ללמוד כל כך הרבה. גם אם לא תהיה גדול הדור, זה לא נורא. ימצאו כבר מישהו אחר". זה לא טוב, המחשבה הזו. היא לא נובעת מאהבה, וגם לא מיראה. אנו רוצים שכל אחד ילמד הרבה. רוצים שיגדל. אבל בלי גאווה ובלי התנשאות. צריך למצוא את האיזון בין שני הדברים, וזה לא קל. מצד אחד אהבה גדולה לקב"ה, ואהבה גדולה בלי גבול לתורה הקדושה, ומצד שני - יראה גדולה מה'. שלא כל אחד יתחיל פתאום ללמוד קבלה, אם זה לא לפי המדרגה שלו. יש כאלה שנדחפים דווקא ללמוד קבלה, עוד לפני שמילאו את כרסם בש"ס ופוסקים. לא נכון לעשות את הדבר הזה.

צריך את האהבה הגדולה לתורה, לשמוח שזכינו לקבל את התורה. לא כמו הגויים שברחו מהר סיני. אנחנו התקרבו להר סיני וקבלנו תורה ומצוות, ואנו שמחים בזה! גם אם יש הרבה חיובי מיתה והרבה חיובי מלקות בתורה, וגר שבא להתגייר מאיימים עליו, למה לך להתגייר, הרי יש כך וכך עונשים של מיתה בשבת ובמאכלות אסורות ובעוד דברים, אבל אם יש לו אהבת ה' הוא מתגייר למרות כל העונשים האלה. ובלבד שיחליט באמת לשמור על הדברים. לא גיור מן השפה ולחוץ, אלא גיור שבאמת ישמור על הדברים כמו שה' רוצה שישמור. בשבועות כולנו התגייירו. כולנו קבלנו את התורה באהבה וביראה.

אנו צריכים להשתדל להרגיש קרבת אלקים בכל דבר שאנו עושים. בכל מילה של תורה שאנו לומדים יש לנו קרבת אלקים. כל מצוה שאנו עושים, לובשים ציצית, מניחים תפילין, אנו מוקפים ב"ה במצוות. צריך לשמוח בה', לשמוח בתורה שקבלנו, שהיא מתוקה מדבש ונופת צופים. גם אם יש חיובים, גם אם עלולים להתחייב, אבל אנו בני יעקב אבינו, שלא בורח מהיראה, אלא להפך, האהבה אצלו גוברת על היראה. האהבה מביאה אותו לחפש את הבכורה, לחפש את עבודת ה', לא כמו עש"ו שהיראה דוחפת אותו לברוח מעבודת ה'. התורה מעידה שזה לא מרוב יראת שמים, אלא "נִיָּבֹז עֲשׂוּ אֶת הַבְּכֹרָה". הבכורה לא יקרה בעיניו, לכן הוא לא חפץ בה. מי שהבכורה יקרה אצלו, רוצה אותה עם כל הסיכונים. אנחנו רוצים תורה, עם כל הסיכונים שיש בה. רוצים תורה, רוצים עבודת ה', רוצים בית המקדש, למרות שבמקדש יש סיכונים, שם ודאי "פֶּלַל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁפַּח ה' יָמוּת" (במדבר יז, כח), וכהן שעובד יכול

העסקה המוצלחת! כי אין לעשו שום הערכה לבכורה ולעבודת הקרבנות המקרבת את האדם לה'. כל הענין לא שווה אצלו יותר מכמה ערשמים. כך הן אומות העולם. אין להם שום ענין בקדושה. רוצים רק את העולם הזה, ותו לא.

"רצוא ושוב" בעבודת ה'

האיזון הנכון, כמה להתקרב אל השכינה וכמה לשמור מרחק ממנה, הוא לא תמיד קל. בהפטרה שנקרא בחג שבועות אומר הנביא על חיות הקודש: "וְהַחַיִּיִּת רָצָא וְשׁוּב כְּמִרְעָה הַבָּקָר" (יחזקאל א, יד). "רצוא" - מתוך רצון להתקרב אל השכינה כמה שיותר⁶; "ושב" - נרתעות מאימת השכינה ושבות לאחר. "רצוא ושוב" כל הזמן. וקשה: אם פעם רצו ושובו, מדוע הן רצות שוב? הרי גם בפעם הבאה ירתעו מאימת השכינה, וא"כ מה הטעם ב"רצוא" פעם נוספת? אלא שצריך תמיד לבטא את שתי הבחינות. צריך את בחינת ה"רצוא", וצריך את בחינת ה"ושב", ולכן "וְהַחַיִּיִּת רָצָא וְשׁוּב", לא ישבותו, כדי להורות על הענין הזה, ששתי הבחינות צריכות תמיד לבוא לידי ביטוי בעבודת ה'. אהבה ויראה. מבחינת האהבה - השאיפה צריכה להיות להתקרב לשכינה כמה שיותר. ומבחינת היראה - צריך להתרע לאחר. לכן החיות יש להן גם אהבה וגם יראה. גם רצוא וגם שוב. וצריך למצוא את האיזון הנכון בין שני הכחות.

התורה מספרת על משה רבינו: "וַיֵּרָא מִלְאָךְ ה' אֵלָיו בְּלַבַּת אֵשׁ מִתּוֹךְ הַסֵּה... וַיִּסְתֵּר מִפְּנֵי, כִּי יֵרָא מִהִפְיט אֶל הָאֱלֹקִים" (שמות ג, ב-ו). שתי דעות נאמרו בגמרא בנוגע להסתרת פנים זו. לפי דעה אחת, טוב עשה משה שהסתיר את פניו, ואף קבל שכר על כך: בְּשֹׁכֵר וַיִּסְתֵּר מִפְּנֵי - זכה לקלסתור פנים [כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו] - (שם לד, כט); בשכר "כִּי יֵרָא" - זכה ל"וַיִּרְאוּ מַנְּשֵׁת אֵלָיו" (שם, ל); ובשכר "מִהִפְיט" - זכה ל"וַתִּמָּנֶת ה' יָבִיט"⁷ (במדבר יב, ח). כך לפי דעה אחת. ואולם, לפי דעה אחרת בגמרא, לא טוב עשה משה בהסתירו את פניו, ואף נענש על כך: כשביקש לאחר זמן מהקב"ה: "הֲרָאֵנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ" (שמות לג, יח), אמר לו הקב"ה: "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי" (שם, כ). כשרצייתי לא רציתי; עכשיו שאתה רוצה, איני רוצה (ברכות ז, א). [אמנם ה' הראה אז למשה גילויים נפלאים בשלש עשרה מידות של רחמים, אבל לא הראה לו כל מה שביקש משה לראות].

בפשטות נראה, שחז"ל נחלקו כאן, האם טוב עשה משה בסנה בהסתירו את פניו, או לא טוב עשה. ואולם, מורי ורבי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל אמר, ש"בעניני אגדה וקבלה - לא שייך מחלוקת" (מכתב מאלוהיו ח"ג עמ' 353), ואם מצאנו מחלוקת באגדה, אין זו "מחלוקת במובנה הרגיל, כי שני הצדדים אמת, אלא שמלמדים לנו בחינות שונות בענין" (שם ח"ב עמ' 173), ואלה ואלה דברי אלקים חיים⁸. ממילא נראה, שגם בענייננו, לא מחלוקת יש כאן, אלא שתי זוויות ראייה שונות, אחת מבחינת היראה, ואחת מבחינת האהבה. מבחינת היראה - טוב עשה משה כשהסתיר את פניו, ואף זכה לקבל שכר על כך. זו הרי מידת היראה - לא להעזי להתקרב אל ה', אלא להתרחק ולהסתיר את הפנים. ואולם מבחינת האהבה, הבינו כנראה חז"ל, שהיתה כאן תביעה מסוימת כלפי משה רבינו⁹. לא על עצם מידת האהבה

השגחת ה' עלינו לטובה, הבא להטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב), הקב"ה עוזר למי שרוצה להטהר שלא יבוא לחיובי מיתה, אלא יזכה לחיים טובים ומתוקנים מעתה ועד עולם.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

להכשל בשתויי יין ופרועי ראש ועבירות אחרות, בכל זאת אנו רוצים ומתפללים שהעבודה תחזור לציון, ושנעלה ונראה ונשתחוה לפניך ונעשה את חובותינו בבית בחירתך, כי אנו רוצים מה שיותר קרוב לקב"ה. לא מצב של הסתרת פנים כמו שיש היום, אלא מצב של גילוי פנים, שנראה עין בעין בשוב ה' ציון, ותהיה השגחת ה' עלינו. להשתדל שהשגחת ה' עלינו תהיה לטובה, שנהיה ראויים לקבל את התורה, לקבל אותה בלב שלם, כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, אז ודאי תהיה

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם]. הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת במדבר: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א, ב) ⇔ "נָשָׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קֹהֵת" (שם ד, ב). קשר נוסף: "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינִי **בְּאֵהָל מוֹעֵד**" (שם א, א) ⇔ "אֵלֶּה מִשְׁאֵל בְּנֵי קֹהֵת **בְּאֵהָל מוֹעֵד**" (שם ד, טו). קשר נוסף: "**תִּפְקְדוּ** אֹתָם לְצִבְאָתָם" (שם א, ג) ⇔ "**וּתְפַקְדוּ** אֶת־עֲלֵזָרָה... **קִקְדַת** כָּל הַמִּשְׁכָּן" (שם ד, טז). קשר נוסף: "וְאֵתְכֶם יְהִי **אִישׁ אִישׁ** לְמִשְׁתָּה" (שם א, ד) ⇔ "**אִישׁ אִישׁ** עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֶל מִשְׁאֵלוֹ" (שם ד, יט). קשר נוסף: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **לְמִשְׁפַּחָתָם**" (שם א, ב) ⇔ "אֶל תִּכְרִיתוֹ אֶת שִׁבְט **מִשְׁפַּחַת** הַקֹּהֲנִים" (שם ד, יח). קשר נוסף: "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה... שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... אֶתָּה וְאַהֲרֹן" (שם א, ג) ⇔ "וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן" (שם ד, יז). קשר נוסף: "שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל... בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" (שם א, ב), "מתוך חיתכין לפניו מונה אותם כל שעה" (רש"י), כל נפש מישראל חשובה לפני ה' ⇔ "אֶל תִּכְרִיתוֹ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲנִים... וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחִיו וְלֹא יָמָתוּ..." (שם ד, יח-יט). כל נפש מישראל חשובה לפני ה'. הקב"ה דואג שלא ימות אף אחד מבני קהת מחמת העבודה.
2. וכעין זה מצינו גם במקדש, שחששו חז"ל שמא מחמת חביבות העבודה יכשלו הכהנים בהלכות מסוימות, מחמת בהילותם להתחיל כבר בעבודה. כגון, שמא ישכח הכהן ללבוש בגדי כהונה, ויתחיל לעבוד מיד לאחר שזכה בפס, כשהוא לבוש עדין בבגדי חול, ויתחייב מיתה משום מחוסר בגדים (סנה' פג, ב). ומחמת זה תקנו, שעוד לפני הפס, ילבשו כל הכהנים בגדי כהונה, ויהיו מוכנים לעבודה (יומא כד, ב), ונמי שלא זכה בפס יפשוט את בגדי הכהונה, ויחזור וילבש בגדי חול. [וב"גבורת ארי" (שם) כתב, שמתעם זה גם קידוש ידים ורגלים הצריכו לעשות קודם לפס, שמא מחמת חביבות העבודה ישכח הכהן לקדש ידיו ורגליו, ויתחיל לעבוד מיד לאחר שזכה בפס, בלא קידוש ידים ורגלים, ויתחייב מיתה (ע"י שמות ל, כ). ולכן היו צריכים כל הכהנים כולם לקדש ידיהם ורגליהם קודם הפס]. וכן מצינו שחששו שמא מחמת חביבות העבודה, המקבל את דם השחיטה ימחר להוליכו למזבח ולזרוק בטרם סיים לקבל את כל הדם מצואר הבהמה, [וזהו נגד הדין, שצריך לקבל את כל הדם (יומא מח, א)]. ולכן היתה בגמ' הורא לומר, שמחמת חשש זה לא הכהן הזורק יקבל את דם השחיטה למזרק, אלא הכהן השוחט יקבלנו, וימסרנו לזורק (שם כה, ב). [אך למסקנה העלתה הגמ' שהכהן הזורק הוא שמקבל את הדם, ולא הכהן השוחט, ע"ש הטעם].
3. רש"י: "עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם... אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע".
4. גם הראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת "משפט כהן" (סי' צו) כתב, "שכמה וכמה דורות עברו, שמחזיקים בדעת האוסרים להכנס למקום המקדש, ויראים וחרדים הם כל עדת ישראל להכנס אל מקום המקדש מפני הטומאה, ובדאי אין זה מן המדה כלל לקום עכשיו בזמן הזה ולומר, שנמצאה ההכרעה להקל בזה, ולא היה עולה על הדעת שאיזה בן תורה, יהיה מי שיהיה, יעשה כזאת". וע"י גם משנ"ב (סי' תקס"א סק"ה) שכתב וז"ל: הנכנס עתה למקום מקדש חייב כרת, שכולנו טמאי מתים, וקדושה הראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבוא.
5. כן דעת הרמב"ן, שנוזי העדשים הוא היה התמורה שנתן יעקב לעשו עבור הבכורה. אבל רוב הראשונים פירשו, שיעקב שילם לעשו בכסף עבור הבכורה, והנזיד ניתן לו כדבר נוסף, ולא כתמורה עבור הבכורה [ע"י רשב"ם (כה, לג), רמב"ן בשם "יש אומרים" (כה, לא), וספורנו (כה, לג-לד)]. וכן מובא במדרש, שיעקב לקח מעשו את הבכורה "בדמים" (במדבר"ו, ב).
6. "רצון מלשון ריצה והתלהבות, הגם שאינו יכול להוציא כ"כ מכח אל הפועל" (שפת אמת, וירא, תרמ"ה).
7. לכאורה אינו מובן, הרי "יָרָא מִהִבֵּיט" הוא דבר אחד, ואין נחשב זה לשתי מעלות, שזכה עבורן משה לשתי תמורות? וצ"ל שאכן שתי מעלות יש כאן: "כי ירא" - הוא עצם יראה השמים שהיתה למשה. ו"מהיבט" היא מעלה נוספת - שנמנע ולא הביט. אמנם היראת שמים היא הבסיס והגורם לכך שלא הביט, אך סוף סוף הם שני דברים, יראת שמים בכח, ומעשה בפועל, שלא הביט בשעה שהיה יכול להביט.
8. ועוד אמרו בדרך צחות, שכאשר הגמרא אומרת (בעניני אגדה) שדעתו של זה "פליגא" על דעתו של זה, כוונתה לומר, ש"פליגא" מן האמת נמצאת בדברי זה, ו"פליגא" בדברי זה. [וכן "מחלוקת" הוא לשון "חֵלְקָה"; היינו, שבכל צד מצדדי המחלוקת יש רק חלק מן האמת השלמה. וע"י קרושין (ג, א) דלשון "פלוגתא" מתפרש במובן של חילוק דרכים שונות באותו דבר, ולא בלשון "מחלוקת"]. ממילא, כדי לקבל את האמת במלואה - יש לצרף את שתי הדעות יחד.
9. וכן מצינו אצל ישראל בסיני. ישראל אומרים למשה במתן תורה: "הֵן הָרָאָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת כְּבוֹדוֹ וְאֶת גְּדֻלּוֹ, וְאֵת קְלוֹ שְׁמֵעֵנוּ מִתּוֹךְ הָאֵשׁ... וְעַתָּה לָמָּה נָמוּת כִּי תֹאכְלֵנוּ הָאֵשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת, אִם יִסְפִּים אֲנַחְנוּ לְשַׁמֵּעַ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ עוֹד וְנִמְתָּנוּ... קִרְבֵּנוּ אֵתָּה וְשָׁמַעְנוּ אֶת קוֹל אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ, וְאֵת תִּדְבָּרְךָ אֲלֵינוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר יִדְבֹּר ה' אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ וְשָׁמַעְנוּ וְעָשִׂינוּ" (דברים ה, כ-כג). מה אומר על כך הקב"ה? - "שְׁמַעְתִּי אֶת קוֹל דְּבָרֶיךָ הַעֵם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַי, הִיטִיבוּ כָל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ. מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבְךָ זֶה לָהֶם לֵי יָדָה אֶת יְלִשְׁמָר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים" (שם, כד-כה). הרי שנשתבחו מאד על מידת יראת שמים שגילו כאן. אלא שעל אותם דברים עצמם אומר משה רבינו: "וְאֵת תִּדְבָּרְךָ אֲלֵינוּ - הִתְשַׁתֵּם אֶת כָּחִי כְנֻכָּה... כִּי רֵאִיתִי שְׁאִינֶכֶם חֲרִידִים לְהִתְקַרֵּב אֵלַי מֵאֵהָבָה. וְכִי לֹא הָיָה יָפָה לָכֶם לְלַמּוֹד מִפִּי הַגְּבוּרָה וְלֹא לְלַמּוֹד מִמֶּנִּי? ! אֵיךְ יִתְכַּן שִׁיחֻלּוֹק מִשָּׁה עַל הַשְׂכִּינָה בְּהַעֲרֹכַת הַדְּבָרִים שֶׁאִמְרוּ לוֹ יִשְׂרָאֵל? אֲלֵא שׁוֹה מִבְּחִינַת הִירָאָה, וְזֶה מִבְּחִינַת הָאֵהָבָה. מִבְּחִינַת הִירָאָה - הִיטִיבוּ כָל אֲשֶׁר דִּבְּרוּ. מִבְּחִינַת הָאֵהָבָה - רֵאִיתִי שְׁאִינֶכֶם חֲרִידִים לְהִתְקַרֵּב אֵלַי מֵאֵהָבָה.
10. ומה היה עליו לעשות כדי לצאת ידי חובתו מכל הבחינות? - היה עליו להסתכל קצת, ולא להסתיר פניו ולא להסתכל כלל. כי אמנם להשביע את העין מזוי השכינה אין זה דרך ארץ וכבוד כלפיה, כי כבוד אלקים הסתר דבר, וצריך שתהיה לאדם מידה של ענוה ויראת הכבוד שלא להרהיב עוז בנפשו להביט בשכינה בהבטה ממושכת, אך מאידך גיסא מכבוד השכינה הוא גם להשתוקק מאד לראותה עד שיקשה עליו לעצור כח בעצמו שלא להסתכל בה כלל. וראיה שבאה מתוך השתוקקות זו, ומתוך צמאון וכמיהה לראות פני ה', גם זה מכבוד ה' הוא, שכל כך משתוקקים לראות את כבודו. וכדי לצאת ידי שניהם, אכן צריך להימנע מהסתכלות יתירה, אך מתוך רוב תשוקה להסתכל בה בדרך הצצה.

והנה 'הבטה' היא גדולה מ'ראיה', ולכן בשכר שנמנע מ'הבטה' (כי ירא מהביט) זכה ל'הבטה' (ותמונת ה' יביט). אמנם על אי ה'ראיה' היתה עליו תביעה, שהיה צריך עכ"פ לראות, ומשום כך כשיבקש 'הראני' - לא נתקבלה בקשתו, ונאמר לו 'לא תוכל לראות', רק 'וראית את אחורי, ופני לא יראו'.